

4. Методика визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 18 травня 2022 року № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

5. Про охорону земель. Закон України від 19.06.2003 року № 962-IV/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля. Закон України від 20 березня 2023 року № 2973-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-20#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-14>

КЛІМАТИЧНА ПРОБЛЕМА ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Ковтун О. М.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України
м. Київ, Україна*

Людство сьогодні перебуває на межі екологічної катастрофи. Зокрема, серйозне занепокоєння викликають зміни клімату, проблема переробки та утилізації відходів, знищення біорізноманіття, забруднення атмосферного повітря, вод, ґрунтів, масова вирубка лісів та інші екологічні проблеми. Зміна клімату є серйозною загрозою для людства. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш у виступі на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) 18 січня 2023 р. наголосив: «Ми наблизилися до зростання на рівні 2,8°C. Наслідки, як ми всі знаємо, будуть руйнівними. Деякі регіони нашої планети стануть непридатними для життя. Для багатьох це стане смертним вироком» [1].

Значний негативний вплив на клімат планети чинить російсько-українська війна. Поки країни і компанії усього світу шукають рішення для скорочення викидів парникових газів, війна продовжує генерувати

мільйони тонн викидів CO₂ щомісяця. На кліматичній конференції ООН у Дубаї Леннард де Клерк (нідерландський експерт з питань викидів, пов'язаних з війною) анонсував третій звіт щодо впливу російської війни на клімат. Він зауважив, що РФ продовжує нищити українське довкілля. Ліси та природні екосистеми потерпають від пожеж і бойових дій, а через це викиди парникових газів збільшуються. «Тому світ має зробити усе, аби Росія понесла відповідальність за ці викиди та відшкодувала їх Україні», – зазначив він [2].

Проте, найбільший вплив на клімат, спричинений війною, – це майбутні викиди парникових газів, пов'язані із відбудовою зруйнованої та пошкодженої інфраструктури: житлових будинків, навчальних та медичних закладів, автомобільних мостів та доріг, електростанцій та трансформаторних підстанцій тощо [3].

Новою сторінкою у захисті екологічних прав у ЄСПЛ є розгляд так званих «кліматичних справ». Так звані «кліматичні справи» є новою категорією екологічних справ у практиці ЄСПЛ. Йдеться про три справи: 1) *Association of Senior Women for Climate Protection and Others v. Switzerland*, № 53600/20; 2) *Carême v. France*, №7189/21; 3) *Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Other States*, № 39371/20.

Розгляд першої кліматичної справи (*Association of Senior Women for Climate Protection and Others v. Switzerland*, № 53600/20) розпочався 29 березня 2023 року. Вона стосується впливу на здоров'я екстремальної спеки, зумовленою зміною клімату. Позов до ЄСПЛ подала цюрихська громадська асоціація *Klima Seniorinnen*, що об'єднує пенсіонерок, середній вік яких становить 73 роки. У своєму позові вони заявляють про «згубний вплив зміни клімату на життя і здоров'я людини» та стверджують, що негативні наслідки кліматичних змін безпосередньо зумовлюють порушення цілої низки основоположних прав і свобод, закріплених у Конвенції [4].

Друга справа – за позовом Д. Карема, члена Європейського парламенту від французької партії «Зелених», який оскаржує відмову Франції вживати більш радикальних заходів щодо протидії процесам зміни клімату (*Carême v. France*, № 7189/21) [4]. Ще на посаді мера Кареме позивався до французького суду від імені свого міста та від себе, заявляючи, що зміна клімату підвищує ризик затоплення його будинку. Вищий адміністративний суд Франції ухвалив рішення на користь міста проти центрального уряду у 2021 році, але відхилив індивідуальну скаргу Кареме, яку він згодом передав до ЄСПЛ.

Третя справа була ініційована групою молодих португальців. Вона поки без дати слухання. Заявники звинувачують одночасно 33 держави (серед них – росія та Україна), бездіяльність яких, на їхню думку, спричинила хвилі спеки в Португалії, що нібито впливає на їхні права людини. Тому ці держави потрібно зобов'язати вжити більше заходів для розв'язання проблеми зміни клімату (*Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Other States*, № 39371/20) [4].

Як бачимо, вперше в історії ЄСПЛ розглядатиме питання про те, чи може невиконання програмних документів з кліматичної політики порушувати права людини, закріплені в Конвенції.

Отже, розгляд кліматичних справ у ЄСПЛ є новою сторінкою історії захисту екологічних прав. Якщо ЄСПЛ визнає, що такі позови можна виносити на розгляд судового органу, то він буде змушений дати відповідь на питання, чи порушує кліматична політика держав право на життя (ст. 2 Конвенції) і право на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8 Конвенції). Позитивні рішення у кліматичних справах іще більше актуалізують та прискорять процес визнання права на безпечне, чисте, здорове та стійке довкілля у якості самостійного права, закріпленого Додатковим протоколом до Конвенції, оскільки ст. 8 Конвенції (як найбільш універсальна та застосовувана до захисту екологічних прав стаття, не завжди є настільки гнучкою, щоб стовідсотково впоратися з цим завданням).

Література:

1. Secretary-General's Remarks At The World Economic Forum. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2023-01-18/secretary-generals-remarks-the-world-economic-forum> (дата звернення: 19.02.24).
2. Експерт з Нідерландів анонсував новий звіт про вплив російської війни в Україні на клімат. URL: https://lb.ua/society/2023/12/03/587294_ekspert_z_niderlandiv_anonsuvav.html (дата звернення: 19.02.24).
3. Війна руйнує довкілля і шкодить клімату. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/7/700922/#:~:text=%D0%9D%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%B0%D1%82%2C%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9,%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D1%82%D0%B0%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D1%82%D0%BE%D1%89%D0%BE>. (дата звернення: 19.02.24).
4. ЄСПЛ як верховний суд з екологічних питань: розгляд кліматичних позовів у Стразбурзі. URL: <https://yvu.com.ua/yespl-yak-verhovnyj-sud-z-ekologichnyh-pytan-rozglyad-klimatychnyh-pozoviv-u-strasburzi/> (дата звернення – 19.02.2024).